

ПРИМЕНА ИНДИКАТОРА ТУРИСТИЧКЕ ФУНКЦИОНАЛНОСТИ У РАЗВОЈУ ТУРИЗМА

Слободанка Марковић¹, Марија Перић, Маја Мијатов**, Дејан Дољак***, Матуш Жолна*****

* Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд, Србија

** Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад, Србија

*** Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ, Београд, Србија

**** Универзитет у Прешову, Факултет хуманистичких и природних наука, Депарتمان за географију и примењену геоинформатику, Прешов, Словачка

Апстракт: Приликом планирања туристичког развоја, важно је обратити пажњу на индикаторе који указују на интензитет туристичке делатности у склопу одређене дестинације и меру коју не би требало прећи у даљем унапређењу ове делатности, како би се спречило нарушавање потреба локалне заједнице и одрживости локалне средине. Село Злакуса се налази на територији Града Ужица и представља значајну туристичку дестинацију југозападне Србије. Захваљујући грнчарству и етно-парку „Терзића авлија“, рурални туризам се одликује својом аутентичношћу и препознатљивошћу. Сходно томе, у раду су коришћени индикатори функционалности туризма: густина смештајних капацитета, Деферт-Баретје индекс (Defert-Baretје индекс), Чарват индекс (Charvat индекс) и Шнајдер индекс (Schneider индекс), који имају за циљ да укажу на значај туристичких потенцијала села у односу на укупан развој туризма Града Ужица. Резултати су показали да туризам представља важну делатност, коју је неопходно афирмисати на туристичком тржишту и прилагодити потребама савремених туриста. Такође, резултати истраживања за посматрани период (2008-2016) су показали да село Злакуса у укупном промету туриста учествује са 18%, док остварени број ноћења износи 13%, а смештајни капацитети чине 1,9% у односу на целокупан развој туризма Града Ужица. Све заједно показује да је село Злакуса у великој мери окренуто туристичкој делатности, због чега је потребно радити на унапређењу услова развоја руралног туризма, без угрожавања локалног становништва и локалне средине.

Кључне речи: индикатори функционалности, рурални туризам, грнчарство, етно-парк „Терзића авлија“

Увод

Туризам, као једна од водећих привредних грана данашњице, сваким даном се све више развија и шири. Настају нови облици, прилагођени жељама и потребама сваког појединца, али су најатрактивније туристичке

¹ Correspondence to: markovicsslobodanka@gmail.com

дестинације и даље оне које имају очувану природно-географску средину, заштићену природу, као и природне и антропогене туристичке мотиве, који привлаче туристе (Тодоровић & Штетић, 2009).

Природна околина и друштвено-културна понуда чине основу развоја туризма. Карактеристике руралног туризма су, пре свега, традиционално село и сеоска архитектура, што укључује начин живота и рада становништва, народне песме, легенде и предања (Rabotić, 2013). Свако село у Србији има своје обичаје и традицију, која се преносе са „колена на колена“. Народно стваралаштво, као део нематеријалног културног наслеђа, данас се првенствено одржало у руралним пределима Србије и осликава национални идентитет једног народа. Током 2010. године, Министарство културе и информисања Републике Србије је формирало мрежу за очување нематеријалног културног наслеђа при Етнографском музеју у Београду. Тренутно се на Националној листи налази 27 уписаних елемената, међу којима је и грнчарија из села Злакусе.

Производња традиционалне грнчарије привлачи пажњу научне јавности још од 1900. године (Пантић, 2013). Позната је по специфичном технолошком процесу, јединственом у Србији и Европи. Основне сировине за израду судова су прерађена глина и минерал калцит. Најквалитетнија глина добија се из мајдана у селу Врањани, а калцит из мајдана у селу Рупељево. Савремена истраживања указују на њену високу туристичку привлачност, која се манифестује кроз културни и манифестациони туризам. У циљу обнављања, настављања, оживљавања сачуване традиције и њеног представљања свету, покренута је манифестација Међународна колонија керамике „Злакуса“. Прва манифестација је организована 1996. године и од тада се сваке године традиционално одржава у периоду од 1. до 11. августа. За ову манифестацију интересују се керамичари, археолози, етнолози, ликовни критичари, уметнички фотографи и архитекте, не само из Србије него из читавог света.

Осим грнчарства, село Злакуса је познато и по етно-парку „Терзића авлија“, јединственом музеју под отвореним небом. Са изградњом етно-парка, 2005. године, започиње и развој сеоског туризма Злакусе (Бјељац et al., 2014). Етно-парк представља типично сеоско домаћинство са старим кућама и окућницом. Овај јединствени комплекс састоји се од неколико целина. Смештајни део чине најстарије куће (саграђене током 1907. године), које су данас претворене у апартмане. У музејском делу, налази се стална поставка старе српске школе и бројни историјски експонати из различитих историјских периода. У галерији са библиотеком је стална

поставка изложбе „Три века грнчарије у Злакуси“. Етно-парк располаже и са преко 4.000 књига које су доступне туристима. Сувенири, рукотворине и уметнички радови, могу се купити у оближњој радњи. У парку је седиште етно-удружења „Завичај“, које броји око 200 чланова и формирано је са циљем очувања традиције, неговања културе, обичаја, старих заната, музике, фолклора, преношења традиције на млађе генерације, али и развоја руралног туризма. Организатор је бројних манифестација („Злакуса у песми и игри“, „Распевана авлија“, „Српско прело“, „Ускршњи концерт“, „Ужичка бициклијада“, „Јесен у Злакуси“, „Ноћ музеја“) и других културних дешавања.

Дакле, предмет истраживања овог рада је рурални туризам села Злакусе, са задатком указивања на значај туристичких потенцијала овог села и његовог удела у укупној туристичкој понуди, у односу на Град Ужице². У истраживању су коришћени индекси функционалности интензитета туризма, који су примењени на село Злакусу, односно Град Ужице. Ови индикатори се користе за мерење економских и социо-културних ефеката туризма у дестинацији. Такође, указују и на његово тренутно стање развоја и могућности даљег унапређења, како би се туристичка понуда подигла на виши ниво, што је и циљ овога рада.

Преглед литературе

До 60-тих година XX века, истраживања показатеља развијености туризма одређене туристичке дестинације углавном су се односила на анализе промета туриста, број лежаја и просечну дужину боравка туриста, као и броја запослених у услужном сектору (Durydiwka, 2013). Касније студије бавиле су се истраживањем односа смештајних капацитета и локалног становништва дестинације, али и размештајем смештајних капацитета, у циљу утврђивања утицаја туризма на локалну економију (Keogh, 1984; Van Doren & Gustke, 1982). Први који је применио овакву врсту истраживања био је француски географ Пјер Деферт (Pierre Defert), који је 1967. године осмислио индекс функционалности туризма (Potts & Uysal, 1992). У литератури се овај индекс назива Деферт индекс. Године 1978. француски истраживач Рене Баретје је унапредио Деферт индекс и довео га у везу са изучаваним простором.

Деферт-Баретје индекс је коришћен у многим студијама 70-тих година XX века, када је примењен на региону Колорада, Нормандије, Њу Брансвика,

² Према Закону о територијалној организацији Републике Србије из 2007. године, општина Ужице је добила статус Града

Онтарија (Potts & Uysal, 1992) и Новог Зеланда (Keogh, 1984). Такође, овај индекс је широко примењен и у савременим студијама. Тако су у новије време, Борцизковски, Марцак и Заребски (Borzyszkowski, Marczak & Zarebski, 2016) утврдили утицај туризма на локалну заједницу у провинцији Западна Померанија (Пољска). Баника и Камара (Bănică & Samară, 2011) су у свом истраживању приказали степен туристичке развијености на групи од 215 малих градова у Румунији. Супротно њиховом истраживачком раду, Думбровска и Фиалова (Dumbrovská & Fialová, 2014) бавиле су се проблематиком развоја урбаног туризма и његовог утицаја на локално становништво. Истраживање је спроведено на водећим европским градским центрима: Прагу, Будимпешти и Бечу. Ојберт, Јонас Берки и Мартон (Aubert, Jónás-Berki & Marton, 2013) су Деферт-Баретје индекс користили у циљу утврђивања туристичке атрактивности насељених места у Мађарској. Истраживање је показало да, од укупно 3.150 насеља, за посете туриста је атрактивно 1.751 насеље.

Доступна литература о индикаторима туристичке функционалности првенствено указује на резултате истраживања спроведених у Пољској. Туризам као фактор развоја периферних руралних предела источног дела провинције Лублин (Пољска) истраживале су Шчесна и Весолдовска (Szczęsna & Wesołowska, 2015). Применом Деферт-Баретје индекса истакле су потенцијале и ограничења у интензитету развоја туризма у овим пределима. Слично истраживање спровели су и литвански истраживачи Балежентис, Кришчиукайтиене, Балежетнис и Гарланд (Baležentis, Kriščiukaitienė, Baležetnis & Garland, 2012). На основу Деферт-Баретје индекса утврдили су да, након 2008. године, рурални туризам има изражен негативан тренд развоја и јавља се као последица рецесије. Са друге стране, пољски истраживач Парзих (Parzych, 2013), изучавао је структуру смештајних капацитета у сеоском насељу и приморском туристичком месту Рови. У овом селу, смештеном између Балтичког мора и језера Гардно, у провинцији Померанија (Пољска), 60-тих година XX века дошло је до убрзаног развоја туризма, на шта указује веома висок Деферт-Баретје индекс. У студијама мађарских и пољских истраживача (Gromada, Vujdosó & David, 2010), Деферт-Баретје индекс је примењен за утврђивање значаја вештачких акумулација у развоју туризма руралних предела.

У многим студијама се поред Деферт-Баретје индекса користе и други индекси којима се може мерити интензитет туризма. Често се употребљава Чарват индекс. Пољски истраживачи користили су Чарват индекс за доказивање интензитета туризма, као последице развоја урбанизације (Połák Cerkal & Březinová, 2015). Скитова и Земла (Skitova & Zemla, 2015)

су, на основу Чарват индекса, истраживале туризам, као фактор социо-економског развоја у четири општине у Малопољској провинцији. Њихово истраживање је потврдило да је локална управа препознала туризам као најважнију делатност развоја локалне заједнице и укључила га у локалне стратегије и развојне планове. Лисиак, Боровиак и Виербицка (Lisiak, Borowiak & Wierzbicka, 2016) су, на основу овог индекса, истраживали тренутно стање развоја туризма у источном делу „Крзивинско Осице“ („Krzywińsko-Osiecki“), заштићеног подручја у Пољској. Мајевска и Трусколаски (Majewska & Truskolaski, 2011) су мерили интензитет туризма у туристичким регијама Пољске на основу њихове туристичке атрактивности. Кулпик-Диновска (Kulczyk-Dynowska, 2015) је одредила остварени број ноћења у општинама које припадају националном парку „Роздоце“ (Пољска). Колвашик-Аниол (Kowalczyk-Anioł, 2015) је изучавала карактеристике развоја туризма у пољском граду Лођ, за период од 2000. до 2014. године.

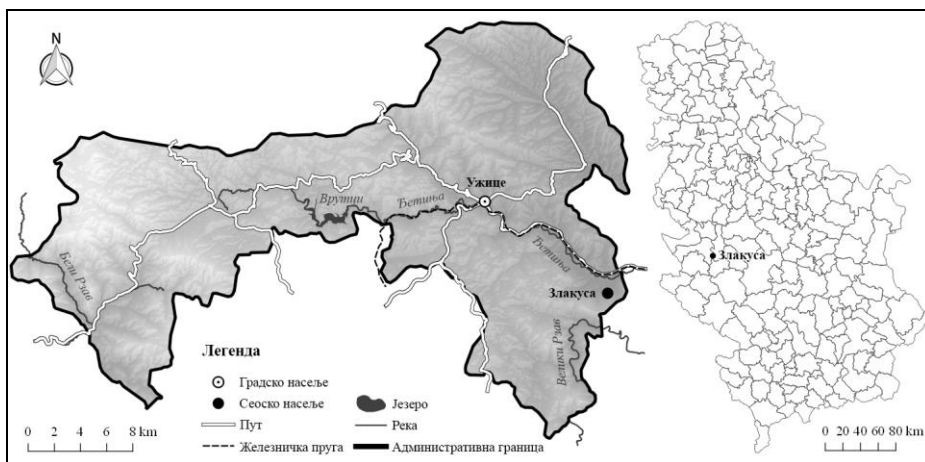
Поред претходно поменутих, за утврђивање интензитета туризма користи се и Шнајдер индекс, који се у литератури често назива и индекс функционалности. На основу Шнајдер индекса утврђен је интензитет туристичког кретања и степен развоја туристичких смештајних капацитета у градским центрима провинције Варнис-Мазурија (Trejła & Skujenięse, 2015). Шиманска (Szumańska, 2011) је, истражујући функцију туризма у провинцији Мазовиа (Пољска), утврдила да је Шнајдер индекс изнад просека у чак три округа (Варшава, Легионово и Западна Варшава). Како би утврдили атрактивност туризма у урбано-руралним општинама у источном делу провинције Варнис-Мазурија (Пољска), Залех и Каминска (Zalech & Kamińska, 2014) су, као један од индекса функционалности туризма, користили Шнајдер индекс. Митура (Mitura, 2016) је, применом Шнајдер индекса, истраживала однос локалног становништва и туриста у бањском центру Хориниек-Здрој у Пољској. Истраживање је показало да је утицај туризма на локалну средину минималан, јер се од укупно 34 здравствених центара у Пољској, посматрани центар налази на 25 месту.

Туристичко-географски положај

Село Злакуса представља значајну туристичку дестинацију, која је смештена у подножју кречњачког брда Градина, на десној долиноској страни реке Ђетиње, 13 km источно од Ужица (Gökçe et al., 2014). Налази се између 43°47'34" северне географске ширине и 19°57'03" источне географске дужине. Према последњем попису становништва из 2011. године (Републички завод за статистику Србије, 2014), у селу је живело

око 670 становника у 224 домаћинства. Становништво се интензивно бави туризмом и земљорадњом, али и занатством. Младо становништво је окренуто ка туризму, јер виде шансу у запошљавању и самим тим долази до смањења последица миграција село-град.

Становници Злакуне су одувек били познати као добри трговци, јер су у прошлости, наомак села, пролазили трговачки каравани, који су долином реке Ђетиње, повезивали Дубровник на западу и Ниш на истоку. Данас, недалеко од села пролази железничка пруга Београд – Бар, као и савремене саобраћајнице, које повезују Панонску низију са Босном и Херцеговином и Јадранским приморјем. Захваљујући добро опремљеној и уређеној инфраструктури, брзо се стиже до суседних туристичко валоризованих и афирмисаних подручја (Тара, Златибор, Мокра Гора и Златар), у западном делу Србије.

Скица 1. Туристичко-географски положај села Злакуне (Извор: Д. Дољак, 2017)

Повољан географски положај Злакуне је омогућио добру повезаност са Ужицем, које је највеће градско насеље у овом делу Србије. Уједно представља административни центар и седиште Златиборског округа и туристичке регије Западна Србија.

Методологија рада

У раду су анализирани индекси функционалности туризма, уз помоћ којих се у туристичким дестинацијама може одредити интензитет и развој туризма. Анализа четири индикатора функционалности туризма (густина смештајних капацитета, Деферт-Баретје индекс, Чарват индекс и Шнајдер

индекс), примењена је на територију Града Ужица, односно на село Злакусу, у циљу утврђивања значаја и удела етно-туризма у туристичкој понуди општине. За потребе истраживања коришћени су секундарни извори података (подаци Републичког завода за статистику за период између 2008. и 2016. године (укључујући и публикацију Републичког завода за статистику из 2014. године)³ и Туристичке организације Ужице, 2017). Прикупљени подаци су обрађени применом математичких формула и једначина. Добијени резултати су презентовани у виду графикона. Компаративном методом, индекси функционалности туризма су приказани у односу на временски период и туристичку дестинацију/место.

Деферт индексом $T(f)$ се мери интензитет туризма у одређеној дестинацији на основу следеће формуле:

$$DTFI = T(f) = \frac{N}{P} \times 100 \quad (1)$$

где је $DTFI = T(f)$ Деферт индекс функционалности, N је број лежајева и P је број локалног становништва.

Деферт индекс функционалности унапредио је француски истраживач Рене Баретје и често се у литератури користи израз Деферт-Баретје индекс. Израчунава се на основу следеће формуле:

$$DTFI = T(f) = \frac{N \times 100}{P} \times \frac{1}{S} \quad (2)$$

где је $DTFI = T(f)$ Деферт-Баретје индекс функционалности или Деферт-Баретје индикатор, N је број лежајева, P је број локалног становништва и S је површина изучаване области у km^2 .

За мерење интензитета развоја туризма користи се и Чарват индекс исказан следећом формулом:

³ Републички завод за статистику не издаје податке о процени броја становника по насељима у међународном периоду. Аутори су на основу података о природном прираштају између два пописа израчунали процену броја становника по насељима.

$$Tch = \frac{N}{P} \times 100 \quad (3)$$

где је Tch Чарват индекс, N је број ноћења и P је број локалног становништва. Број ноћења, као одличан економски показатељ, указује на позитиван и негативан утицај туризма на неки простор.

Шнајдер индекс се израчунава на основу следеће формуле:

$$Ts = \frac{N}{P} \times 100 \quad (4)$$

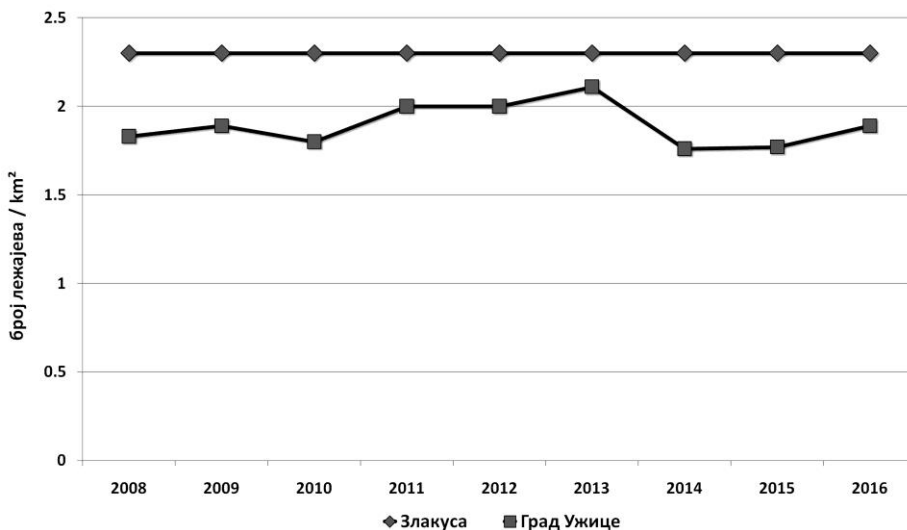
где је Ts Шнајдер индекс, N је број туриста и P је број локалног становништва. Овим индикатором се изражава интензитет туристичке сатурације, који подразумева успостављање равнотеже између туристичког и општег уређења простора за потребе локалне заједнице.

Резултати и дискусија

Резултати истраживања указују да је село Злакуса добро афирмисана дестинација на туристичком тржишту, што се огледа у посећености током целе године. У укупном промету туриста учествује са око 13% остварених ноћења и око 18% у оствареним доласцима туриста, док смештајни капацитети села чине 1,9% укупних капацитета Града Ужица. Етно-парк „Терзића авлија“, као једини смештајни капацитет, носилац је развоја сеоског туризма.

Посећеност и популарност Злакусе је очигледна, посебно у току летњих месеци, када се у селу одржавају бројне туристичке манифестације. Током летњих месеци изражен је висок промет туриста и последица је убрзаног развоја Злакусе као туристичке дестинације. И поред позитивног утицаја, велика посећеност туристичког промета може да утиче и на сатурацију простора и пада квалитета туристичких услуга, а може и да премашу носећи капацитет дестинације (Јовичић, 2002).

Да би утврдили носећи капацитет дестинације и да ли се исти мењао у посматраном периоду (2008-2016. године), аутори су првобитно израчунали густину размештаја смештајних капацитета (Скица 2).

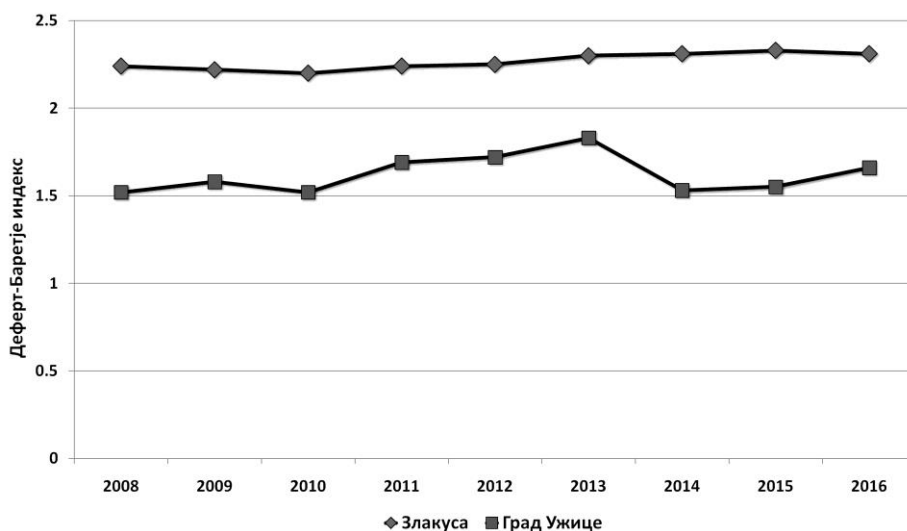
Скица 2. Густина смештајних капацитета (Извор: Д. Дољак, 2017)

Густина смештајних капацитета Злакусе константна је у односу на густину смештајних капацитета Града Ужица и веома је ниска (2,3 лежаја/km²). То значи да се, од оснивања „Терзића авлије“, број лежаја у Злакуси није мењао, док је на територији Града Ужица промена броја лежаја последица приватизације угоститељских објеката. Смештајни капацитети села Злакусе чине 1,9% смештајних капацитета Града Ужица.

Етно-парк „Терзића авлија“ је једини смештајни објекат у селу, у коме се туристи у просеку задржавају између две и три ноћи. Иако током летњих месеци у Злакуси има више туриста него домицилног становништва (два до четири пута више), етно-парк за сада подмирује и захтеве гостију. То значи да се висок промет туриста у току летњих месеци углавном јавља на дневном нивоу, односно у време одржавања етно и културних манифестација, када је туристичка активност веома изражена.

Други значајан индикатор функционалне разивјености туризма је Деферт-Баретје индекс, који представља однос смештајних капацитета на 100 становника изучаваног простора (по km²). Деферт-Баретје индекс указује на утицај туризма на одрживост културног идентитета локалне заједнице.

Односно, да ли развој туризма подстиче интензивну изградњу смештајних капацитета, чиме се угрожава и мења архитектонски изглед дестинације.

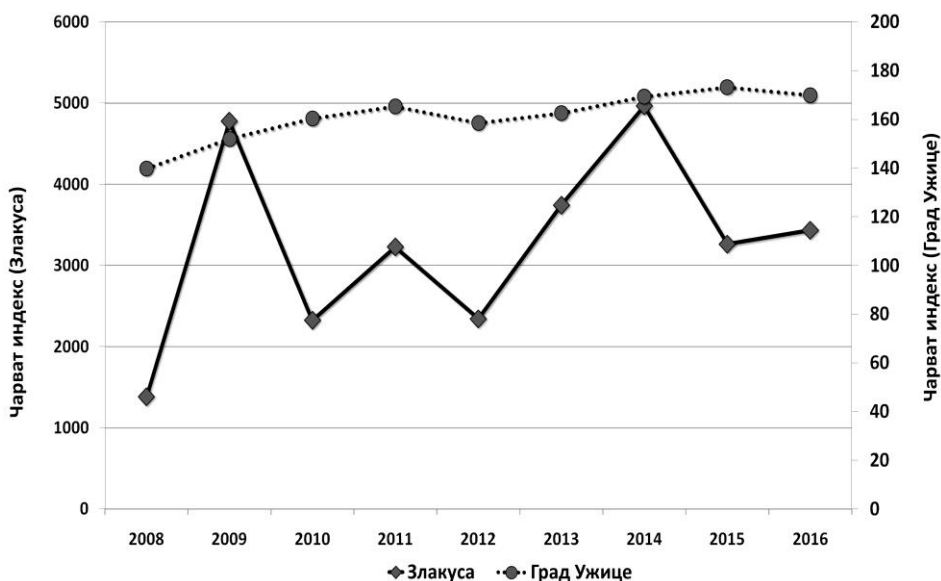
Скица 3. Деферт-Баретје индекс функционалности (Извор: Д. Дољак, 2017)

За посматрани период истраживања (2008-2016. године), Деферт-Баретје индекс за Злакусу је константан и креће се од 2,24 до 2,33. На територији Града Ужица се креће у распону од 1,52 до 1,83. Уколико је Деферт-Баретје индекс мањи од четири, ради се о дестинацијама са малом активношћу туриста (Borzyszkowski et al., 2016).

На основу Деферт-Баретје индекса, утврђено је да локална заједница није угрожена интензивном изградњом туристичке инфраструктуре. То значи да изградња нових смештајних капацитета није у плану. Мађутим, то не значи да у будућности за потребе смештаја гостију неће доћи до изградње нових капацитета који својим архитектонским изгледом неће нарушити амбијенталну целину села. Етно-парк „Терзића авлија“ тренутно остаје водећи туристички и угоститељски објекат села, што потврђује и размештај смештајних капацитета (Скица 2). Што се тиче града Ужица, Деферт-Баретје индекс указује на смањење броја становника, али и на промене у броју смештајних капацитета.

Чарват индекс (Скица 4) и Шнајдер индекс (Скица 5) су најбољи показатељи интензитета туризма и туристичке сатурације. Опште је познато да висок интензитет туризма негативно утиче на локалну заједницу.

Такође, може да наруши њен културни идентитет, али и да умањи квалитет туристичког доживљаја (Јовичић, 2002).

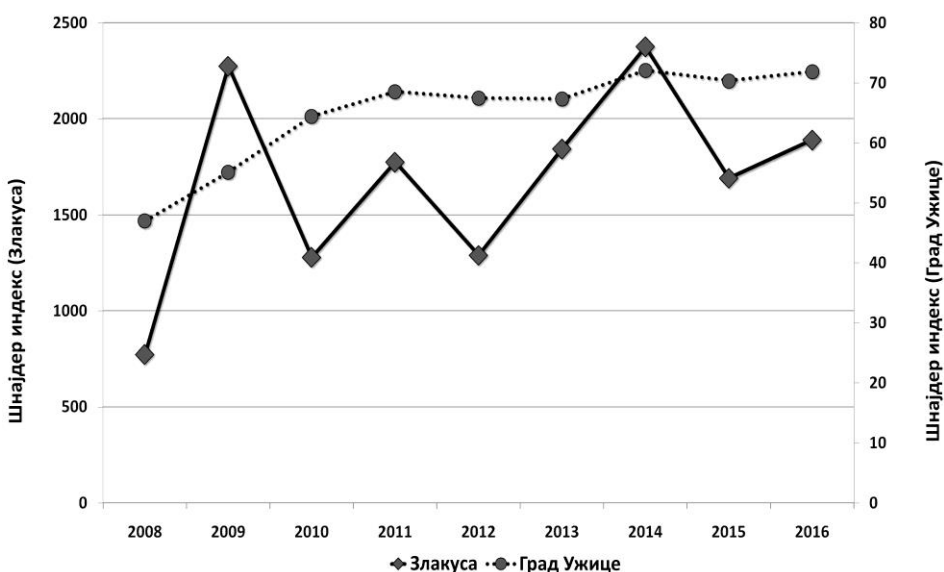
Скица 4. Чарват индекс (Извор: Д. Дољак, 2017)

Чарват индекс за територију Града Ужица је релативно константан. Креће се у распону од 139,88 до 169,88 ноћења/на 100 становника. Указује на минимум остварених ноћења 2008. године и достигнути максимум 2016. године. За село Злакосу, Чарват индекс није константан. Можемо закључити да је у посматраном периоду истраживања (2008-2016. године), два пута остварен максимум туристичких ноћења. Први максимум забележен је 2009. године, само четири године након оснивања етно-парка „Терзића авлија“. То је период када у селу почиње да се одржава и манифестација „Међународни сајам грнчарије - лончаријада“, на којој мајстори из Злакусе излажу и продају своје производе. Поред ове манифестације, 2009. године је основан Међународни ЕКО камп, који сваке године привлачи госте из свих делова света. Други максимум ноћења туриста забележен је 2014. године.

Остварени број ноћења је добар економски показатељ развоја одређене дестинације. Приходи који се на овај начин остварују, остају локалној заједници, која их улаже у промоцију и развој етно туризма. На тај начин, локална заједница својим активностима задржава младо становништво да остане на селу и бави се туризмом. Резултати истраживања указују на то да

остварени број ноћења у Злакуси чини, у просеку, око 13% од укупног броја ноћења на територији Града Ужица.

Шнајдер индекс, кроз остварени промет туриста, указује на интензитет туризма одређене дестинације. Промет туриста у Злакуси има изражену сезоналност, посебно током летњих месеци, док на територији Града Ужица има изражен раст од 2008. до 2016. године. Јавља се као последица раста промета туриста у туристичким дестинацијама општине.

Скица 5. Шнајдер индекс (Извор: Д. Дољак, 2017)

На основу Скице 5. може се закључити да је највећи промет туриста остварен 2009. и 2014. године. То су два максимума туристичког промета, за које се везују и максимуми остварених ноћења. На територији Града Ужица, први максимум ноћења остварен је 2014. године, а други 2016. године. Шнајдер и Чарват индекс указују да је највећи интензитет туризма у Злакуси остварен током 2009. и 2014. године. У укупном промету туриста на територији Града Ужица, село Злакуса учествује, у просеку, са око 18 % промета туриста.

Аутори сматрају да су доласци туриста и посете селу далеко више изражене него што тренутни резултати истраживања показују. Злакуса се налази у близини магистралног пута, који води до туристичких центара и дестинација у непосредном окружењу. То значи да село посети велики број

транзитних путника и излетника. Прецизна евиденција ових група туриста у пракси није заступљена.

Закључак

Нематеријално културно наслеђе, као део покретног или непокретног материјалног културног наслеђа, подиже његову вредност, а самим тим обогаћује и понуду туристичке дестинације. Од некада заборављеног и за већину туриста непознатог села, Злакуса је временом постала туристички бренд Србије и добила је статус туристичког места на мапи Србије.

Грнчарски производи из Злакусе одавно су познати на туристичком тржишту и везују се за употребне предмете, који се данас пласирају као сувенири. Препознатљиви су по јединственом заштитном жигу (ћирилично слово З). Као најуспешније сеоско туристичко домаћинство у Србији, етно-парк „Терзића авлија“ је добитник највећег признања у области сеоског туризма - „Туристички цвет 2008. године“. Савремена туристичка понуда се не може замислити без манифестација „Керамика - Злакуса“ и „Јесен у Злакуси“, које служе представљању традиционалног заната и спремању јела у земљаном посућу.

Посвећеност и ангажованост локалног становништва у очувању традиционалног заната и развоју културног, манифестационог и руралног туризма, представља значајан допринос у унапређењу и промоцији туристичке понуде, што потврђују и многобројни туристи који долазе у Злакусу. Неопходно је да локалне заједнице изнесу своју сагласност, која је заснована на претходној информисаности о значају и развоју туризма за целокупно друштво, да активно учествују у развоју туризма (промоција, маркетинг, изградња смештајних и угоститељских капацитета, туристички пројекти и стратегије) и да постану део процеса планирања туристичког развоја. У будућности би већу пажњу требало посветити изградњи смештајних и угоститељских капацитета. Тренутно постоји само један објекат „Терзића авлија“ где услед великог промета туриста може доћи до деградације животне средине, односно нарушавања концепта одрживог развоја туризма. Будућа истраживања би требало детаљније да испитају овај проблем. Такође, слична истраживања индикатора туристичке функционалности би могла да се спроведу и у оквиру других дестинација руралног туризма, како би се обезбедила база података, неопходна за међусобно поређење и проналажење најбољег практичног решења туристичког развоја.

Туризмолошка истраживања су показала да је Злакуса културно добро од изузетног значаја, што је допринело да буде номинована за упис на UNESCO-ову листу нематеријалног културног наслеђа. Све заједно указује на то да Злакуса може постати једна од водећих дестинација руралног туризма, а резултати ове студије могу послужити као основа за ненарушавање туристичке функционалности.

Захвалност

Приказано истраживање је део пројекта који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Евиденциони број: ОИ 176020), као и део истраживања на програму докторских студија 2016/2017 (Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду и Географски факултет, Универзитет у Београду).

Литература

- Aubert, A., Jónás-Berki, M. & Marton, G. (2013). Tourism Index as an Indicator of the intensity of tourism. *Acta geographica Slovenica*, 53(2), 342-363. Преузето са <http://web.b.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d4a4f6d6-718d-437f-b0a2-9c0fc3c97ef4%40sessionmgr120&vid=9&hid=123>
- Baležentis, T., Kriščiukaitienė, I., Baležentis, A. & Garland R. (2012). Rural tourism development in Lithuania (2003-2010) – A quantitative analysis. *Tourism Management Perspectives*, 2(3), 1-6. doi: <http://dx.doi.org.proxy.kobson.nb.rs:2048/10.1016/j.tmp.2012.01.001>
- Bănică, A. & Camară, G. (2011). Accessibility and tourist function development of the Romanian small towns. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 1(7), 122-133. Преузето са http://gtg.webhost.uoradea.ro/PDF/GTG-1-2011/12_77_Banica_Camara.pdf
- Бјељац, Ж., Терзић, А. & Ђурчић, Н. (2014). Туризмолошка валоризација нематеријалне културне баштине Србије по Хилари ду Крос методи. *Етноантрополошки проблеми*, 9 (1), 195-217. Преузето са <http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/8cb06ef6673041738a22f72bab4b3dd3.pdf>
- Borzyszkowski, J., Marczak, M. & Zarębski, P. (2016). Spatial diversity of tourist function development: The municipalities of Poland's West Pomerania Province. *Acta geographica Slovenica*, 56(2), 267-276. doi: <http://dx.doi.org/10.3986/AGS.769>
- Gökçe, E., Yayla, Z., Özkan, I. (2014). Reviving Traditional Pottery Making in Zlakusa, Serbia. *Ceramics Technical*, 39, 46-49. Преузето са <http://web.b.ebscohost.com.proxy.kobson.nb.rs:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=fe9d9360-248f-4c0a-928c-f1e8ed7df62b%40sessionmgr102&vid=4&hid=107>
- Dumbrovská, V. & Fialová, D. (2014). Tourist Intensity in Capital Cities in Central Europe: Comparative Analysis of Tourism in Prague, Vienna and Budapest. *Czech Journal of Tourism*, 1, 5-26. doi: <https://doi.org/10.2478/cjot-2014-0001>
- Durydiwka, M. (2013). Tourist function in rural areas of Poland. Spacial diversity and changing trends. *Miscellanea Geographica – Regional studies on development*, 17(3), 5-11. Преузето са

<https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/mgrsd.2013.17.issue-3/v10288-012-0041-2/v10288-012-0041-2.pdf>

Gromada, K. D., Bujdosó, Z. & David, L. (2010). Lakes, reservoirs and regional development through some examples in Poland and Hungary. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 1(5), 16-23. Преузето са <http://gtg.webhost.uoradea.ro/PDF/GTG-1-2010/2-GTG-Katarzyna.pdf>

Јовичић, Д. (2002). *Менаџмент туристичких дестинација*. Београд: Желнид.

Keogh, B. (1984). The measurement of spatial variations in tourist activity. *Annals of Tourism Research*, 11(2), 267-282. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383\(84\)90074-4](http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383(84)90074-4)

Kowalczyk-Anioł, J. (2015). Tourism development in Łódź in 2000-2014: Directions and character of change. *Turyzm*, 25(2), 107-115. doi: <https://doi.org/10.1515/tour-2015-0010>.

Kulczyk-Dynowska, A. (2015). The spatial and financial aspects of a protected area as exemplified by the Roztocze National park. *Research Papers of Wrocław University of Economics*, 394, 45-53. Преузето са http://www.dbc.wroc.pl/Content/29955/Kulczyk-Dynowska_The_Spatial_And_Financial_Aspects_Of_A_Protected_2015.pdf

Lisiak, M., Borowiak, K. & Wierzbicka, J. (2016). The concept of tourist-recreation management of eastern part of „Krzywińsko-Osiecki” landscape protected area. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 1(3), 749-760. doi: <http://dx.medra.org/10.14597/infraeco.2016.3.1.055>

Majewska, J. & Truskolaski, S. (2011). Stimulating regional intellectual capital with knowledge intensive services in tourism. *Poslovna izvrsnost Zagreb*, 5(2), 7-23. Преузето са http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=112073

Mitura, T. (2016). Tourist appeal of Horyniec-Zdrój Health Resort according to its visitors and residents. *Scientific Review of Physical Culture*, 6(1), 115-125. Преузето са https://www.researchgate.net/publication/306262962_TOURIST_APPEAL_OF_HORYNIEC-ZDROJ_HEALTH_RESORT_ACCORDING_TO_ITS_VISITORS_AND_RESIDENTS

Пантић, Н. (2013). Историја грнчарског заната у Злакуси. *Ужички зборник – Прилози за политичку, културну и економску историју Ужица и околине*, 37, 79-90. UDK: 738.8(497.11)18/19. COBISS.SR-ID 6022658. ISSN 0350-8390.

Parzych, K. (2013). Differentiation of structure of accommodation base of seaside resort and its role in reception of tourist traffic. Case study of Rowy. *Baltic Coastal Zone – Journal of Ecology and Protection of the Coastline*, 17, 89-100. Преузето са <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.agro-b49d480f-f361-4056-831c-f56bd3bf7702?q=bwmeta1.element.agro-bd14b866-97fd-4ea7-9e47-2bd8ea172c89;2&qt=CHILDREN-STATELESS>

Polák, O., Cerkaľ, R. & Březinová, A. B. (Eds.). (2015). *Proceedings of International PhD Students Conference*. Brno, Czech Republic: Mendel University. Преузето са http://web2.mendelu.cz/af_291_mendelnet/mendelnet2015/mnet_2015_full.pdf

Potts, T. D. & Uysal, M. (1992). Tourism Intensity as a Function of Accommodations. *Journal of Travel Research*, 31(2), 40-43. doi: <https://doi.org/10.1177/004728759203100207>

Rabotić, B. (2013). *Selektivni oblici turizma*. Београд: Visoka turistička škola strukovnih studija.

- Републички завод за статистику Србије (2014). Упоредни преглед броја становника за период 1948-2011. године. Подаци по насељима. *Попис становништва, домаћинства и станова у 2011. години* (књига XX). Београд: Републички завод за статистику Србије.
- Републички завод за статистику Србије. Промет туриста. Подаци за период 2008-2016. године. У *Општинe у Србији*. Београд: Републички завод за статистику.
- Skitova, N. & Źemła, M. (2015). The role of tourism in local development strategies on the example of selected tourism communities in Malopolska Region, Poland. *Current Issues of Tourism Research*, 5(2), 12-19. Преузето са <http://citr.up.krakow.pl/article/view/3309>
- Szczęsna, J. & Wesołowska, M. (2015). Tourism as a Chance for Developmnet of Peripheral Rural Areas within the Eastern Part of Lubelskie Voivodship. *Barometr Regionalny*, 13(1), 85-90. Преузето са http://br.wszia.edu.pl/zeszyty/pdfs/br39_12szczesna.pdf
- Szymańska, E. (2011). Tourism function of Mazovia Voivodship. *Acta Scientiarum Polonorum – Oeconomia*, 10 (1), 109-118. Преузето са <http://www.acta.media.pl/pl/action/getfull.php?id=2759>
- Treija, S. & Skujeniece, S. (Eds.). (2015). Proceedings from Annual 21st Scientific Conference: Research for Rural Development. Jelgava, Latvia: University of Agriculture. Преузето са http://www2.ltu.lv/research_conf/Proceedings/21st_volume1.pdf
- Тодоровић, М. & Штетић, С. (2009). *Рурални туризам*. Београд: Универзитет у Београду – Географски факултет
- Туристичка организација Ужица (2017). *Боравишне таксе и регистар решења*. Ужице: Туристичка организација Ужица.
- Van Doren, C. S. & Gustke, L. D. (1982). Spatial analysis of the U.S. lodging industry 1963-1977. *Annals of Tourism Research*, 9(4), 543-563. doi: [http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383\(82\)90072-X](http://dx.doi.org/10.1016/0160-7383(82)90072-X)
- Zalech, M. & Kamińska, A. (2014). Determinants and directions of the development of tourism in communes from the eastern part of Warmińsko-mazurkie Province. *Acta Scientiarum Polonorum – Oeconomia*, 13(2), 137-139. Преузето са http://acta_oeconomia.sggw.pl/pdf/Acta_Oeconomia_13_2_2014.pdf